

ORMIANIE W POLSCE

Przybycie Ormian do Lwowa ich własna tradycja wiąże z emigracją ludności miasta Ani, stolicy niepodległego państwa ormiańskiego rządzonego przez dynastię Bagratydów w wiekach IX-XI. Miasto to zostało zdobyte najpierw przez Greków w 1045 r., a następnie przez Turków seldżuckich w 1064 r. Po upadku państwa ormiańskiego miejscowa ludność masowo opuszczała swą ojczyznę.

Pod koniec XI wieku Ormianie byli już na pewno w Kijowie, a być może także we Lwowie. Do tych najstarszych kolonii mogły przybywać dalsze fale emigrantów, opuszczających zakaukaską Armenię po najazdach mongolskich w XIII w. W każdym razie w połowie XIV w., a więc w czasie gdy Lwów znalazł się na terenie państwa polskiego za panowania Kazimierza Wielkiego (1349 r.), we Lwowie rezydował już arcybiskup ormiański Howannes (Jan), któremu podlegali Ormianie w Łucku i Kijowie. Od tego właśnie czasu można już mówić o Ormianach polskich.

Kolejne fale Ormian, którzy samych siebie nazywają Haj, a swą ojczyznę – Hajastan, osiedlały się na południowo-wschodnich krańcach Królestwa Polskiego po zdobyciu w 1475 r. przez Turków krymskiej Kaffy. W mieście tym, zwanym wcześniej Teodozją, mieszkała znaczna kolonia ormiańska prosperująca dzięki handlowi, jaki się tam rozwijał, gdy miasto było w XIII w. faktorią geneueńską.

Ci najstarsi osiedleńcy ormiańscy w Polsce, zagubiwszy w czasie wędrówek z Armenii swój ojczysty język, należący – podobnie jak greka czy języki słowiańskie, romańskie, germańskie i inne jeszcze – do wielkiej indoeuropejskiej rodziny językowej, mówili po kipczacku. Był to język z rodziny tureckiej, nie-indoeuropejskiej, zwany później przez Polaków tatarskim (tatarcza). W tym języku (lecz pismem własnym, ormiańskim) wydawali Ormianie swoje modlitewniki, wychodzące z lwowskiej drukarni Karmatanenca, założonej w 1616 r. Język ten wyszedł z użycia w ciągu XVII wieku.

Dopiero późniejsze fale Ormian przybywające na polskie kresy z terenów dzisiejszej Rumunii mówiły po ormiańsku. Jeszcze w latach trzydziestych XX wieku w przygranicznym miasteczku Kuty nad Czeremoszem kilkuset polskich Ormian umiało mówić gwara zachodnioormiańską, zbliżoną do dialektu Ormian rumuńskich. Do dziś żyje w Polsce kilka osób pamiętających ową gwara.

Ormianie w Polsce, jako chrześcijanie, żyli na ogół w zgodzie zarówno z ludnością polską jak i ruską. Z biegiem czasu coraz bardziej asymilowali się z Polakami, co wiązało się z ich stopniowym bogaceniem się i ambicją dołączenia do warstw posiadających i rządzących. Tylko biedniejsi ulegali rutenizacji.

Wielu Ormian trudniło się w Polsce handlem i rzemiosłem. Pracowali też w dyplomacji jako tłumacze i posłowie. Zajęcia te przynosiły im znaczne dochody. W XVIII i XIX w. wielu Ormian nabyło majątki ziemskie i wiodło żywot wzorowany na trybie życia polskiej szlachty. Sporo rodzin ormiańskich otrzymało wreszcie szlachectwo: jeszcze w Polsce niepodległej, a po rozbiorach także od władz austriackich. W ciągu XIX, a także i w XX wieku wielu Ormian podejmowało pracę w typowo inteligenckich zawodach. Byli wśród nich lekarze, prawnicy, muzycy, inżynierowie, nauczyciele itp.

Prócz silnej kolonii lwowskiej, skupionej wokół katedry ormiańskiej, której budowę rozpoczęto już w XIV w., znane były także dawne kolonie ormiańskie w Kamieńcu Podolskim, Włodzimierzu i Łucku. Później Ormianie osiedlali się jeszcze w takich miejscowościach jak: Tyśmienica, Podhajce, Bar (w XVI w.); Złoczów, Żwaniec, Brody, Brzeżany, Śniatyn, Łysiec, Stanisławów (XVII w.); Kuty, Bałta, Raszków, Mohylów (XVIII w.). Najbardziej na zachód wysuniętym miejscem zamieszkania polskich Ormian był Zamość (kolonia powstała tam już w XVI w.).

Ormianie zajmowali w dawnej Polsce wysoką pozycję. Królowie polscy, a wcześniej także książęta litewscy, przyznawali im liczne przywileje. Potwierdził je jeszcze w 1766 r. król Stanisław August Poniatowski.

Ważnym etapem w historii polskich Ormian było zawarcie w połowie XVII w. unii religijnej z Rzymem. Proces ten trwał wiele lat i przebiegał nie bez oporów. Przedtem Ormianie polscy podobnie jak zdecydowana większość Ormian w innych krajach (dziś ponad 90% wierzących) należeli do monofizyckiego Ormiańskiego Kościoła Apostolskiego, który oddzielił się od Kościoła powszechnego w połowie VI wieku. Na czele tego narodowego Kościoła ormiańskiego stoi katolikos, rezydujący w Eczmiadynie pod Erywaniem (stolicą Republiki Armeńskiej).

Po uznaniu prymatu papieża i odrzuceniu monofizytyzmu Ormianie polscy stali się katolikami własnego ormiańskiego obrządku, zachowującego w liturgii język starormiański (tzw. grabar). Na język ten zostało przetłumaczone Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu na początku V wieku, mniej więcej w sto lat po przyjęciu przez Armenię starożytną chrześcijaństwo jako religii państwowej (król Tiridates = Tyrydat, początek IV w.).

Mało już dziś pamiętanym faktem jest to, że w wiekach XVIII i XIX kościoły ormiańskie, już katolickie, budowane przez bogate ormiańskie kolonie, były nieraz jedynymi kościołami katolickimi w mniejszych miejscowościach kresowych, i Polacy – z braku własnych – do nich uczęszczali na nabożeństwa. Kazania były w nich głoszone oczywiście po polsku, jako że język ormiański był przez polskich Ormian coraz mniej używany.

Przejawem asymilacji językowej Ormian w Polsce było urabianie przez nich nazwisk rodowych na wzór polskich przy pomocy przyrostka -wicz (pochodzenia wschodnio-słowiańskiego, bo w polskim było -wic). Przyrostek ten dodawano do imion rdzennie ormiańskich lub obcych, lecz często przez Ormian używanych. Typowe nazwiska polskich Ormian to: Manugiewicz, Minasowicz, Wartanowicz, Donigiewicz, Agopsowicz (w Armenii nazywaliby się: Manukian, Minasjan, Wartanian, Tonikian, Hakopian), Bohosiewicz (w Armenii: Poghosjan, od imienia Poghos = Paweł, a nie od ruskiego Boh), Krzysztofowicz, Stefanowicz, Antoniewicz, a także Dawidowicz, Abrahamowicz itd. Nazwiska ostatniego typu, utworzone od imion starotestamentowych, używane były także przez inne grupy etniczne, np. przez Karaimów.

Wśród polskich Ormian byli także ludzie pióra i uczeni. W pierwszej połowie XVII w. wyróżniał się Symeon z Zamościa (ur. w 1584), znany w ormiańskiej literaturze jako Simeon Lehaci (Lehacy, tj. Polak). Przez dwanaście lat podróżował on po krajach Bliskiego Wschodu oraz Italii. Pozostawił po sobie napisane językiem starormiańskim (grabarem) *Zapiski podróźne*, w których m.in. zamieścił opis Lwowa.

Na przełomie XVII i XVIII w. działał Stepanos Roszka, autor *Kroniki* oraz słownika ormiańsko-facińskiego. W XIX w. niewielu Ormian polskich znało język ormiański. Po polsku pisał swe dzieła dominikanin Sadok Barącz (1814-92). Opublikował on m.in. *Żywoty sławnych Ormian w Polsce* (Lwów, 1856).

Bardziej znani są nam oczywiście Ormianie działający w obrębie kultury polskiej, tacy jak np. poeci Szymon Szymonowicz i bracia Józef Bartłomiej Zimorowicz oraz Szymon Zimorowicz, następnie – wybitny działacz oświatowy i pedagog okresu Konstytucji 3 Maja – ks. Grzegorz Piramowicz, czy też – żyjący już w XX wieku – słynny malarz Teodor Axentowicz (1859-1938), profesor krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Z Krakowem był także związany Jan Dominik Jaśkiewicz (1754-1809), chemik i przyrodnik, założyciel krakowskiego ogrodu botanicznego.

Warto tu wspomnieć, że autorem tekstów do tak znanych pieśni kościelnych jak „Nie opuszczaj nas” i „Chwalcie łąki umajone” był ormiański ksiądz Karol Antoniewicz (1807-52), zaś kompozytorem melodii „Chorału” Kornela Ujejskiego – Ignacy Nikorowicz (1866-1951).

Najwybitniejszą postacią spośród polskich Ormian XX wieku był niewątpliwie ostatni arcybiskup lwowski obrządku ormiańskokatolickiego, ks. Józef Teodorowicz (1864-1938).

W przedwojennym Lwowie Ormianie byli znani i szanowani. Wielu Polaków niezwiązanych z ormiańskim obrządkiem chodziło do ormiańskiej katedry, by słuchać kazań cieszącego się wielką estymą arcybiskupa Teodorowicza. Głośnie były bale ormiańskie, organizowane w okresie karnawału w salach lwowskiego Kasyna Literacko-Artystycznego. Bawili się na nich nie tylko Ormianie, ale i liczni przedstawiciele lwowskiej elity.

Od 1927 r. Ormianie wydawali we Lwowie, oczywiście po polsku, swoje czasopismo noszące tytuł „Posłaniec św. Grzegorza”. Tytuł nawiązywał do postaci pierwszego ormiańskiego świętego, chrystianizatora Armenii z przełomu III i IV wieku.

W następstwie drugiej wojny światowej Ormianie podzieliли losy Polaków z Ziemi Wschodnich, zmuszonych do opuszczenia swej małej ojczyzny i do osiedlenia się w Polsce centralnej i zachodniej. Prócz kościołów Krakowa i Gliwic, ormiański obrządek był kulturowany także w Gdańsku. Wikariuszem generalnym był ks. prałat Kazimierz Filipiak, zmarły w 1992 r. Duszpasterzem wszystkich Ormian w Polsce mianowany został w 2002 r. ks. Tadeusz Isakowicz-Zaleski z Krakowa. Obecnie opiekuje się on Ormianami zamieszkującymi Polskę południową, natomiast w Polsce północnej (wliczając Gliwice i Warszawę) działa przybyły z Gruzji ks. Artur Awdalian. W Gdańsku ustanowione zostało w 2007 roku Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej – cudownego obrazu z kościoła ormiańskiego w Stanisławowie. Jego kustoszem jest ks. prałat Cezary Annusewicz. Ordynariuszem wier-nych obrządku ormiańskiego w Polsce jest abp Kazimierz Nycz, metropolita warszawski.

Na podstawie artykułu prof. dr. hab. Andrzeja Pisowicza „Sześćset pięćdziesiąt lat historii Ormian polskich”, opublikowanego w miesięczniku „Cracovia-Leopolis” w numerze 3 z roku 1998 (wersja poprawiona przez autora w październiku 2007 r.).

TEODOROWICZE

Józef Teofil Teodorowicz (1864-1938), przyszły arcybiskup lwowski obrządku ormiańskiego w Polsce, z rodzicami – Gertrudą z Ohanowiczów i Grzegorzem Teodorowiczami.

W 2008 roku mija 70. rocznica śmierci Józefa Teofila Teodorowicza – wspaniałego ormiańskiego kapłana, cenionego kaznodziei, męża stanu, pisarza, społecznika i polskiego patrioty, który był ostatnim zwierzchnikiem ormiańskiej metropolii lwowskiej. Poza najważniejszymi datami z jego życia, przedstawione są tu takie, które pokazują różnorodność dziedzin jego działalności.

■ 1864 – urodził się na Pokuciu w rodzinie ormiańskiej osiadłej w Polsce przed wiekami. ■ 1887 – przyjął święcenia kapłańskie z rąk arcybiskupa ormiańskokatolickiego Izaaka Mikołaja Isakowicza. ■ 1897 – miasto Brzeżany, w którym był proboszczem, nadało mu tytuł honorowego obywatela. ■ 1897 – dzięki jego inicjatywie zaczął się ukazywać „Ruch katolicki” a w 1900 – „Przedświt”. ■ 1901 – po śmierci arcybiskupa Isakowicza, w wieku 37 lat, został jednogłośnie wybrany i mianowany arcybiskupem metropolią ormiańskokatolickim. ■ 1902 – założył Kongregację Ziemiarek – instytucję charytatywno-wychowawczą. ■ 1902-1918 – był posłem do Sejmu Krajowego we Lwowie i Izby Panów w Wiedniu. ■ 1911 – odbył podróż do Ziemi Świętej, podczas której przygotowywał się do wydania swojego najważniejszego dzieła – monografii życia Chrystusa. ■ 1912 – uzyskał tytuł doktora świętej teologii na Uniwersytecie Jana Kazimierza. ■ 1918 – brał aktywny udział w pracach nad organizowaniem państwowości polskiej. ■ 2 lutego 1919 roku – wygłosił słynne kazanie w katedrze św. Jana w Warszawie na rozpoczęcie obrad polskiego Sejmu Konstytucyjnego. ■ 1919-1922 – był posłem na Sejm Ustawodawczy i wiceprzewodniczącym klubu poselskiego Związku Ludowo-Narodowego. ■ 1920 – wspólnie z biskupem Adamem Sapiehą zabiegał o włączenie Śląska do Polski. ■ 1922-1923 – był senatorem z ramienia Stronnictwa Chrześcijańsko-Narodowego. ■ 1932 – pod jego patronatem zorganizowana została „Wystawa ormiańska” we Lwowie, która miała być zaczątkiem Archidiecezjalnego Muzeum Ormiańskiego. ■ 30 maja 1937 – zwieńczeniem obchodów podwójnego jubileuszu 50-lecia jego kapłaństwa i 35-lecia biskupstwa była koronacja cudownego obrazu Matki Bożej Łaskawej z kościoła ormiańskiego w Stanisławowie. Zmarł we Lwowie 4 grudnia 1938 roku. Został pochowany na Cmentarzu Obrońców Lwowa, skąd jego zwłoki podczas okupacji sowieckiej – w obawie przed profanacją – przeniesione zostały do prywatnego grobowca na Cmentarzu Łyczakowskim, gdzie dotąd spoczywają.

JANUARY STYCZEŃ 2008

tydzień Week	poniedziałek Monday	wtorek Tuesday	środa Wednesday	czwartek Thursday	piątek Friday	sobota Saturday	niedziela Sunday
1	31	1 Nowy Rok Mieczysława	2 Bazylego, Grzegorza	3 Genowefy, Danuty	4 Anieli, Eugeniusza	5 Szymona, Edwarda	6 Trzech Króli Kacpra, Melchiora, Baltazara
2	7 Lucjana, Rajmunda	8 Seweryna, Mściława	9 Marcjanny, Julianny	10 Wilhelma, Jana	11 Honoraty, Zenona	12 Arkadiusza, Czesława	13 Weroniki, Bogumity
3	14 Feliksa, Hilarego	15 Izydora, Pawła	16 Marcelego, Włodzimierza	17 Antoniego, Jana	18 Piotra, Małgorzaty	19 Mariusza, Henryka	20 Fabiana, Sebastiana
4	21 Agnieszki, Jarosława	22 Wincentego, Anastazji	23 Rajmunda, Marii	24 Felicji, Tymoteusza	25 Pawła, Miłosza	26 Polikarpa, Pauli	27 Jana, Przybysława
5	28 Juliana, Walerego	29 Franciszka, Zdzisława	30 Macieja, Martyny	31 Ludwika, Marceliny	1	2	3

AGOPSOWICZE

Wokół małego Tosia (Antoniego) Agopszowicza siedzą: obok – jego matka, Maria „Micia” z Scholzów Agopszowiczowa, w fotelu – jego ojciec, Mikołaj Agopszowicz. Od lewej siedzą: Stefan Agopsowicz (syn siostry ciotecznej Mikołaja), Maria „Mania” z Agopsowiczów Łysakowska (siostra stryjeczna Mikołaja), Maria „Murka” z Warteresiewiczów Marconi (siostra cioteczna Marii Łysakowskiej) i Mieczysław Agopsowicz (brat cioteczny Marii Łysakowskiej).

Kobylec, ok. 1922 roku

FEBRUARY

LUTY

2008

tydzień Week	poniedziałek Monday	wtorek Tuesday	środa Wednesday	czwartek Thursday	piątek Friday	sobota Saturday	niedziela Sunday
5	28	29	30	31	1 Ignacego, Brygidy	2 Matki Boskiej Gromnicznej Marii, Mirosława	3 Błażeja, Oskara
6	4 Andrzeja, Witosława	5 Agaty, Adelajdy	6 Środa Popielcowa Doroty, Tytusa	7 Romualda, Ryszarda	8 Jana, Piotra	9 Apolonii, Cyryla	10 Jacka, Scholastyki
7	11 Dezyderego, Lucjana	12 Modesta, Eulalii	13 Katarzyny, Grzegorza	14 Walentego, Zenona	15 Józefa, Faustyna	16 Julianny, Danuty	17 Donata, Juliana
8	18 Konstancji, Symeona	19 Konrada, Marcelego	20 Leona, Eustachego	21 Feliksa, Eleonory	22 Marty, Małgorzaty	23 Izabeli, Damiana	24 Macieja, Sergiusza
9	25 Wiktora, Cezarego	26 Aleksandra, Mirosława	27 Gabriela, Wiktora	28 Makarego, Romana	29 Lutosława, Romana	1	2

AMIROWICZE

Władysław Amirowicz (siedzi trzeci od lewej) i jego żona, Aniela z Hołubaszów Amirowiczowa, (piąta od lewej). Siedzą: Helena z Amirowiczów Mohrowa (córka), Maria z Resków Amirowiczowa (żona Augusta), nn, ksiądz Kajetan Amirowicz (syn), nn. Dzieci siedzące od lewej: nn, Fredzio Mohr (syn Władysława Mohra z pierwszego małżeństwa). Stoją od lewej: Władysław Mohr (mąż Heleny), August Amirowicz (syn), Jan Amirowicz (syn), Stefania Amirowiczówna (córka), Antonina z Amirowiczów Axentowiczowa (córka), Jakub Axentowicz (mąż Antoniny), nn, Mikołaj Amirowicz (syn).
Śniatyn, 1910 roku

MARCH

MARZEC

2008

tydzień Week	poniedziałek Monday	wtorek Tuesday	środa Wednesday	czwartek Thursday	piątek Friday	sobota Saturday	niedziela Sunday
9	25	26	27	28	29	1 Albina, Antoniny	2 Pawła, Heleny
10	3 Kunegundy, Tycjana	4 Kazimierza, Łucji	5 Wacława, Bogumiła	6 Wiktora, Róży	7 Tomasza, Pawła	8 Beaty, Wincentego	9 Franciszki, Katarzyny
11	10 Makarego, Cypriana	11 Konstantego, Benedykta	12 Grzegorza, Bernarda	13 Krystyny, Bożeny	14 Leona, Matyldy	15 Klemensa, Longina	16 Hilarego, Izabeli
12	17 Patryka, Zbigniewa	18 Cyryla, Edwarda	19 Józefa, Bogdana	20 Wielki Czwartek Anatola, Klaudii	21 Wielki Piątek Benedykta, Lubomira	22 Wielka Sobota Bogusława, Katarzyny	23 Wielkanoc Pelagii, Feliksa
13 14	24 Poniedziałek Wielkanocny 31 Gwidona, Balbiny	25 Marii, Ireneusza	26 Emanuela, Teodora	27 Lidii, Ernesta	28 Jana, Sykstusa	29 Wiktora, Eustachego	30 Dobromira, Anieli

AXENTOWICZE

Siedzą od prawej: Anna z Manugiewiczów Axentowiczowa, nn, Maria z Manugiewiczów (siostra Anny) primo voto Petrowiczowa, secundo voto Mojzesowiczowa. Stoją od lewej: Bronisława „Lala” Axentowiczówna (córka Anny), Bogdan „Bodzio” Mojzesowicz (siostrzeniec Anny), Rypsima „Rypka” Mojzesowiczówna (siostrzenica Anny), Grzegorz Axentowicz (syn Anny), Stefania „Lizia” Axentowiczówna, Samuel „Sianio” Mojzesowicz (siostrzeniec Anny) oraz Maria „Mania” Axentowiczówna (córka Anny).
Worochta, ok. 1920-1925 roku

APRIL

KWIECIEŃ

2008

tydzień Week	poniedziałek Monday	wtorek Tuesday	środa Wednesday	czwartek Thursday	piątek Friday	sobota Saturday	niedziela Sunday
14	31	1 Prima Aprilis Teodora, Grażyny	2 Franciszka, Urbana	3 Ryszarda, Pankracego	4 Benedykta, Izydora	5 Ireny, Wincentego	6 Celestyna, Wilhelma
15	7 Donata, Rufina	8 Cezaryny, Dionizego	9 Mai, Marii	10 Michała, Apolonia	11 Leona, Filipa	12 Juliusza, Wiktora	13 Idy, Przemysława
16	14 Justyny, Walerego	15 Anastazji, Bazylego	16 Benedykta, Julii	17 Roberta, Rudolfa	18 Bogusławy, Apolonia	19 Tymona, Leona	20 Agnieszki, Czesława
17	21 Anzelma, Bartosza	22 Łukasza, Leona	23 Wojciecha, Jerzego	24 Aleksandra, Grzegorza	25 Jarosława, Marka	26 Marii, Marzeny	27 Zyty, Teofila
18	28 Pawła, Marka	29 Piotra, Bogusława	30 Katarzyny, Mariana	1	2	3	4

BOHDANOWICZE de Oroszeny

Stoją w oknie, od lewej: Stefania z Ohanowiczów Bohdanowiczowa, Romcia Passakas (nie należąca do rodziny) i Wanda z Bohdanowiczów Bogdanowiczowa. Poniżej stoją po bokach: Maria „Micia” Kapri i jej siostra Helena „Lila” (późniejsza Kunzowa) – podopieczne Kazimierza i Stefanii Bohdanowiczów. W środku stoi nauczycielka dzieci, Ewa Szofdraczyńska. Niżej stoją bracia Wandy Bogdanowiczowej: Kazimierz Bohdanowicz, mąż Stefanii, Tadeusz Bohdanowicz i Stanisław Bohdanowicz.

Przed nimi Stefuś Bohdanowicz, syn Kazimierza i Irenka Bohdanowiczówna, córka Tadeusza. Siedzą: Łucja z Pieniążków Bohdanowiczowa, żona Tadeusza, z synem Tadeuszem „Dziunkiem” na kolanach i matka Bohdanowiczów, Rozalia z Zadurówiczów. Z przodu siedzą córki Kazimierza i Stefanii: Maria „Muszka”, Zosia i Jadzia Bohdanowiczówny oraz Adaś Bogdanowicz (przyszły ksiądz), syn Wandy. Oszechliby, sierpień 1909 roku

MAY

MAJ

2008

tydzień Week	poniedziałek Monday	wtorek Tuesday	środa Wednesday	czwartek Thursday	piątek Friday	sobota Saturday	niedziela Sunday
18	28	29	30	1 Święto Pracy Józefa, Filipa	2 Zygmunta, Anastazego	3 Święto Konstytucji 3 Maja Marii, Piotra	4 Floriana, Moniki
19	5 Ireny, Waldemara	6 Judyty, Juranda	7 Gustawy, Ludmiły	8 Stanisława, Eryka	9 Grzegorza, Bożydara	10 Antoniego, Izydora	11 Zesłanie Ducha Świętego Franciszka, Ignacego
20	12 Pankracego, Dominika	13 Serwacego, Ofelii	14 Bonifacego, Dobiesława	15 Zofii, Izydora	16 Andrzeja, Adama	17 Weroniki, Sławomira	18 Aleksandry, Feliksa
21	19 Piotra, Mikołaja	20 Krystyny, Bernarda	21 Wiktora, Tymoteusza	22 Boże Ciało Heleny, Julii	23 Iwony, Michała	24 Joanny, Zuzanny	25 Grzegorza, Magdy
22	26 Pauliny, Eweliny	27 Jana, Juliusza	28 Augustyna, Jaromira	29 Marii, Magdaleny	30 Feliksa, Ferdynanda	31 Anieli, Petroneli	1

BOHOSIEWICZE

Maria z Ududowiczów Bohosiewiczowa z dziećmi. Siedzą od lewej: Helena, Stanisława, Stefania i Bronisław. Stoją od lewej: Tadeusz, nn. Kozina

JUNE

CZERWIEC

2008

tydzień Week	poniedziałek Monday	wtorek Tuesday	środa Wednesday	czwartek Thursday	piątek Friday	sobota Saturday	niedziela Sunday
22	26	27	28	29	30	31	1 Dzień Dziecka Jakuba, Hortensji
23	2 Marianny, Marzanny	3 Leszka, Tamary	4 Karola, Franciszka	5 Walerii, Bonifacego	6 Pauliny, Norberta	7 Roberta, Wiesława	8 Medarda, Seweryna
24	9 Felicjana, Pelagii	10 Bogumiła, Małgorzaty	11 Barnaby, Feliksa	12 Janiny, Onufrego	13 Antoniego, Lucjana	14 Elizy, Bazylego	15 Jolanty, Bernarda
25	16 Aliny, Justyny	17 Laury, Marcjana	18 Elżbiety, Marka	19 Gerwazego, Protazego	20 Bogny, Florentyny	21 Alicji, Alojzego	22 Pauliny, Flawiusza
26 27	23 Wandy, Zenona 30 Emilii, Lucyny	24 Jana, Danuty	25 Lucji, Wilhelma	26 Jana, Pawła	27 Marii, Władysława	28 Leona, Ireneusza	29 Piotra, Pawła

DONIGIEWICZE

Maria z Krzyżanowskich i Grzegorz Donigiewiczowie z rodzicami Marii – Barbarą i Władysławem Krzyżanowskimi – oraz z dziećmi: Władysławem (stoi po lewej), Jakubem, Marianem (siedzi po lewej) i Edwardem.
Ok. 1916 roku

JULY

LIPIEC

2008

tydzień Week	poniedziałek Monday	wtorek Tuesday	środa Wednesday	czwartek Thursday	piątek Friday	sobota Saturday	niedziela Sunday
27	30	1 Haliny, Mariana	2 Jagody, Urbana	3 Jacka, Anatola	4 Malwiny, Izabeli	5 Karoliny, Antoniego	6 Dominika, Łucji
28	7 Benedykta, Cyryla	8 Elżbiety, Prokopa	9 Weroniki, Zenona	10 Amelii, Filipa	11 Olgi, Cypriana	12 Jana, Weroniki	13 Małgorzaty, Eugeniusza
29	14 Marcelina, Ulryka	15 Włodzimierza, Henryka	16 Marii, Benedykta	17 Anety, Aleksego	18 Szymona, Kamila	19 Alfreda, Wincentego	20 Czesława, Hieronima
30	21 Daniela, Dalidy	22 Marii, Magdaleny	23 Bogny, Apolinarego	24 Kingi, Krystyny	25 Krzysztofa, Jakuba	26 Anny, Grażyny	27 Natalii, Jerzego
31	28 Marceli, Innocentego	29 Marty, Olafa	30 Julity, Ludmiły	31 Heleny, Ignacego	1	2	5

JAKUBOWICZE

Rypsima z Jakubowiczów z mężem, Karolem Tunikowskim, naczelnikiem Sądu w Kutach z synami – Stanisławem (po lewej), urodzonym w 1908 roku i Mieczysławem, urodzonym w 1903 roku.
Prawdopodobnie Kutry, początek I wojny światowej

AUGUST

SIERPIEŃ

2008

tydzień Week	poniedziałek Monday	wtorek Tuesday	środa Wednesday	czwartek Thursday	piątek Friday	sobota Saturday	niedziela Sunday
31	28	29	30	31	1 Justyna, Piotra	2 Kariny, Gustawa	3 Lidii, Nikodema
32	4 Dominika, Protazego	5 Marii, Oswalda	6 Jakuba, Sławy	7 Doroty, Kajetana	8 Emiliana, Sylwiusza	9 Romana, Ireny	10 Borysa, Wawrzyńca
33	11 Ligii, Zuzanny	12 Klary, Lecha	13 Diany, Hipolita	14 Maksymiliana, Alfreda	15 Wniebowzięcie NMP	16 Joachima, Rocha	17 Jacka, Anity
34	18 Heleny, Bronisława	19 Bolesława, Juliana	20 Bernarda, Samuela	21 Joanny, Kazimiery	22 Cezarego, Hipolita	23 Filipa, Róży	24 Bartłomieja, Jerzego
35	25 Ludwika, Luizy	26 Marii, Natalii	27 Józefa, Moniki	28 Patrycji, Adeliny	29 Jana, Sabiny	30 Szczęsnego, Róży	31 Rajmunda, Pauliny

NIKOSIEWICZE

Julia z Antoniewiczów i Mikołaj Nikosiewiczowie z dziećmi. Od lewej: Janina (po mężu Lach), Zachariasz, Maria (po mężu Cyranowska). W środku stoi najmłodsza, Antonina (Tusia, zmarła w 1941 roku w Śniatynie).
Śniatyn, 3 października 1932 roku

SEPTEMBER WRZESIEŃ 2008

tydzień Week	poniedziałek Monday	wtorek Tuesday	środa Wednesday	czwartek Thursday	piątek Friday	sobota Saturday	niedziela Sunday
36	1 Bronisławy, Idziego	2 Stefana, Juliana	3 Izabeli, Szymona	4 Liliany, Rozalii	5 Doroty, Wawrzyńca	6 Beaty, Eugeniusza	7 Melchiora, Reginy
37	8 Marii, Adrianny	9 Sergiusza, Piotra	10 Mikołaja, Łukasza	11 Jacka, Prota	12 Marii, Gwidona	13 Eugenii, Aureliusza	14 Roksany, Cypriana
38	15 Albina, Nikodema	16 Edyty, Kornela	17 Franciszka, Roberta	18 Stefanii, Stanisława	19 Januarego, Teodora	20 Filipiny, Faustyny	21 Janusza, Mateusza
39	22 Tomasza, Maurycego	23 Bogusława, Tekli	24 Gerarda, Teodora	25 Aurelii, Kleofasa	26 Justyny, Cypriana	27 Damiana, Amadeusza	28 Luby, Wacława
40	29 Michała, Michaliny	30 Zofii, Grzegorza	1	2	3	4	5

OHANOWICZE

Dzieci Aurelii z Hubertów i Feliksa Ohanowiczów. Stoją od lewej: Mikołaj, Stanisław i Władysław. Siedzą od lewej: Maria, Jan i Klaudia.

Lwów, ok. 1913 roku

OCTOBER PAŹDZIERNIK 2008

tydzień Week	poniedziałek Monday	wtorek Tuesday	środa Wednesday	czwartek Thursday	piątek Friday	sobota Saturday	niedziela Sunday
40	29	30	1 Danuty, Romana	2 Teofila, Dionizego	3 Teresy, Józefy	4 Rozalii, Franciszka	5 Igora, Apolinarego
41	6 Artura, Brunona	7 Marii, Marka	8 Pelagii, Brygidy	9 Arnolda, Dionizego	10 Franciszka, Pauliny	11 Aldony, Emila	12 Maksymiliana, Serafina
42	13 Edwarda, Teofila	14 Alana, Kaliksta	15 Jadwigi, Teresy	16 Gawła, Grzegorza	17 Małgorzaty, Gabrieli	18 Juliana, Łukasza	19 Piotra, Pawła
43	20 Ireny, Kleopatry	21 Urszuli, Celiny	22 Kordiana, Kordelii	23 Marleny, Seweryna	24 Marcina, Rafała	25 Darii, Wilhelminy	26 Ewarysta, Łucjana
44	27 Iwony, Sabiny	28 Szymona, Tadeusza	29 Wioletty, Narcyza	30 Przemysława, Edmunda	31 Alfonsa, Krzysztofa	1	2

WARTANOWICZE

Dzieci Teofili z Doschtów i Eugeniusza Wartanowiczów.
Od prawej: Józef, Anna, Tomasz i Marian.
Kołomyja, ok. 1912 roku

NOVEMBER LISTOPAD 2008

tydzień Week	poniedziałek Monday	wtorek Tuesday	środa Wednesday	czwartek Thursday	piątek Friday	sobota Saturday	niedziela Sunday
44	27	28	29	30	31	1 Wszystkich Świętych	2 Dzień Zaduszny Bohdana, Tobiasza
45	3 Huberta, Sylwii	4 Karola, Olgierda	5 Elżbiety, Sławomira	6 Feliksa, Leonarda	7 Antoniego, Ernesta	8 Seweryna, Gotfryda	9 Teodora, Genowefy
46	10 Leny, Leona	11 Święto Niepodległości Bartłomieja, Marcina	12 Renaty, Witolda	13 Stanisława, Mikołaja	14 Serafina, Agaty	15 Alberta, Leopolda	16 Edmunda, Marii
47	17 Grzegorza, Salomei	18 Klaudyny, Romana	19 Elżbiety, Seweryna	20 Anatola, Rafała	21 Janusza, Konrada	22 Cecylii, Marka	23 Adelii, Klemensa
48	24 Emmy, Flory	25 Katarzyny, Beaty	26 Konrada, Sylwestra	27 Waleriana, Ody	28 Zdzisława, Lesława	29 Błażeja, Fryderyka	30 Andrzeja, Justyny

NIEZNANI

W zbiorach, którymi zarządza Fundacja Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich znajduje się około 250 nieopisanych starych fotografii. Wśród nich jest i ta, przedstawiająca zapewne także Ormian polskich. Jeśli rozpoznają Państwo te postaci – prosimy o kontakt z nami. Jednocześnie apelujemy – podpisujemy stare fotografie!

DECEMBER GRUDZIEŃ 2008

tydzień Week	poniedziałek Monday	wtorek Tuesday	środa Wednesday	czwartek Thursday	piątek Friday	sobota Saturday	niedziela Sunday
49	1 Natalii, Eligiusza	2 Balbiny, Pauliny	3 Franciszka, Ksawerego	4 Barbary, Krystiana	5 Sabiny, Kryspina	6 Mikołaja, Jaremy	7 Marcina, Ambrożego
50	8 Marii, Delfiny	9 Leokadii, Wiesława	10 Danieli, Julii	11 Waldemara, Artura	12 Aleksandra, Dagnary	13 Łucji, Otylii	14 Alfreda, Izydora
51	15 Niny, Celiny	16 Albiny, Zdzisławy	17 Olimpii, Jolanty	18 Gracjana, Bogusława	19 Gabrieli, Dariusza	20 Bogumily, Dominika	21 Tomasza, Piotra
52	22 Honoraty, Zenona	23 Sławomiry, Wiktorii	24 Wigilia Bożego Narodzenia Adama, Ewy	25 Boże Narodzenie Eugenii	26 Szczepana, Dionizego	27 Jana, Żanety	28 Antoniego, Teofili
1	29 Dawida, Tomasza	30 Eugeniusza, Sabiny	31 Sylwestra, Melanii	1	2	3	4

URATOWAĆ PRZED NIEPAMIĘCIĄ Ormianie polscy na dawnych fotografiach

– Jest piękne, doskonałej jakości – tak mówi się o starym, przedwojennym zdjęciu zrobionym w atelier fotograficznym. – Nastrojowe, takich dzisiaj nie ma – to o pozowanych fotografiach robionych w plenerze. Fotografie są pieczołowicie przechowywanymi pamiątkami rodzinnymi, niejednokrotnie jedynymi ocalałymi z pożogi wojennej, z Kresów.

Naszym kalendarzem chcemy zwrócić Państwa uwagę na dawne fotografie, które cieszą oko, ale też wymagają naszej troskliwej opieki.

Fotografie są tą wrażliwą częścią naszej pamięci, która, gdy zaniedbana, ulega zniszczeniu. W zbiorach rodzinnych i w zbiorach będących pod zarządem Fundacji Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich jest wiele zdjęć nieopisanych. Prosimy: zatrzymajcie Państwo czas! Podpiszcie fotografie! I te – które znajdują się w Państwa domach, jak i te – które zamieściliśmy na naszej stronie internetowej www.dziedzictwo.ormianie.pl. Przechowujemy jednak pamięć nie o fotografiach, a o ludziach – naszych przodkach. Oni bez nas przestaną istnieć na zdjęciach, a to przyspieszy ich odejście w niebyt naszej niepamięci. Fotografie wymagają też innej opieki – właściwego przechowywania. Najlepiej, gdy trafiają do pudełek wykonanych z bezkwasowego kartonu, gdy oddziela je bibułka, gdy nie są klejone zwykłą taśmą.

Fotografie różnych polskich rodzin ormiańskich tworzą jeden wielki obraz – nie ma bowiem polskiej rodziny ormiańskiej, która nie byłaby z inną spokrewniona lub spowinowacana. Warto więc, naszym zdaniem, poznać fotografie innych rodzin, by wśród nich odnaleźć wizerunki swoich bliskich.

W każdej z opisanych spraw może i chce pomóc Fundacja Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich. Jej celem jest przechowywanie i konserwacja pamiątek związanych z Ormianami polskimi i propagowanie wiedzy o Ormianach polskich.

Uważamy, że pamięć o Ormianach polskich przetrwa zarówno dzięki książkom, pracom naukowym, które powstaną z wykorzystania archiwaliów znajdujących się w zarządzie Fundacji, jak i z badań genealogicznych. Poznawanie historii rodziny nie jest pełne, jeśli nie wzbogacają go ilustracje, czyli fotografie rodzinne.

Prosimy, by i Państwo włączyli się w prace na rzecz przechowania i popularyzowania wiedzy o Ormianach polskich. Pomoc mogłaby polegać na:

- opisaniu fotografii, które znajdą Państwo na stronie internetowej www.dziedzictwo.ormianie.pl w dziale „Pomóż rozpoznać”;
- udostępnieniu do skopiowania starych fotografii i dokumentów związanych z Ormianami polskimi. Najchętniej zaprosilibyśmy ich właścicieli do archiwum Fundacji w Warszawie, skopiowalibyśmy te archiwalia na miejscu i wspólnie opisali;
- przekazaniu materiałów związanych z Ormianami polskimi w depozyt lub w darze Fundacji. Każdy depozyt lub dar opatrujemy „eksklibrisem”, na którym wpisujemy imię i nazwisko ofiarodawcy, datę otrzymania; informacja o darze trafia na naszą stronę internetową do działu „Nabytki”;
- przekazaniu dowolnej darowizny pieniężnej na działalność Fundacji.

JAK RADZIMY PODPISAĆ STARĄ FOTOGRAFIĘ:

KTO? Kto jest na zdjęciu, jaki jest stopień pokrewieństwa między osobami fotografowanymi.

CO? Co fotografia przedstawia z jakiej okazji została zrobiona?

GDZIE? Miejscowość, kraj, ew. w którym domu, w jakim atelier fotograficznym, itp.

KIEDY? Jak najdokładniejsza data powstania zdjęcia.

W razie wątpliwości, najlepiej postawić jest znak zapytania w miejscu, które tę wątpliwość budzi.

KTO OPISUJE? Albo, czy opis jest stary, czy współczesny?

JAK OPISYWAĆ dawne fotografie? Nie zwlekając – to po pierwsze. Można ponumerować fotografie – te „kartonikowe” tak, by nie pomazać ozdobnych rewersów – i odwołując się do numerów – opisać na osobnej kartce.

W razie pytań i wątpliwości – zachęcamy do porozumienia się z naszą Fundacją. Postaramy się pomóc.

Projekt graficzny kalendarza i opracowanie: Elżbieta Łysakowska
Wydawca: Wodnik s.c. M. Agopsowicz, W. Deńca
cena 25 zł

FUNDACJA KULTURY I DZIEDZICTWA ORMIAN POLSKICH

zarządza – w imieniu Ordynariusza wiernych obrządku ormiańskiego w Polsce – dobrami, głównie książkami i rękopisami z kościołów ormiańskich, przekazanymi jej w 2005 roku.

Fundacja nie ma pracowników. Kto może poświęca na społeczną pracę w Fundacji swój wolny czas. Udało się do tej pory:

- wynająć pomieszczenia – w Gdańsku i Warszawie na przechowywanie powierzonych przedmiotów (książki, rękopisy, fotografie, obrazy, naczynia i szaty liturgiczne)
- sporządzić spis i fotografie wszystkich obiektów (ok. 3000)
- odkazić w specjalnej komorze książki i rękopisy
- stworzyć dobrze wyposażone stanowisko do kopiowania fotografii i dokumentów
- skopiować 20 ksiąg metrykalnych i parafialnych
- skopiować 500 starych fotografii
- stworzyć stronę internetową Fundacji: www.dziedzictwo.ormianie.pl
- uzyskać fachową ocenę stanu zachowania, ekspertyzę historyczno-archiwalną zasobów, ekspertyzę rękopisów wraz z oceną wartości historycznej.

Większości z tych prac nie udało się zrobić, gdyby nie pomoc finansowa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zajmującego się mniejszościami narodowymi.

Przygotowujemy między innymi do druku biografie abp. Józefa Teodorowicza i tłumaczenie z francuskiego popularnonaukowego atlasu historycznego Armenii. Jeśli zostaną przyznane fundusze, to w Gdańsku, w kościele św. Piotra i Pawła, w którym znajduje się cudowny obraz Matki Bożej Łaskawej z kościoła ormiańskiego w Stanisławowie, stworzymy salę muzealną.

Chcielibyśmy, by archiwum Fundacji rozwijało się i stało się miejscem zawierającym jak najwięcej informacji i publikacji na temat Ormian polskich. Przygotowujemy katalog, który pozwoli wyszukiwać na odległość (w internecie) potrzebne tematy, czy nazwiska ormiańskie. W dalszej przyszłości postaramy się, by najpoczytniejsze materiały (w tym właśnie stare księgi metrykalne) także znalazły się w internecie.

Każdy kto włącza się w prace Fundacji staje się naszym współpracownikiem i darczyńcą, wszak ofiarowuje sprawie historii Ormian polskich swój czas, wysiłek, niekoniecznie przedmioty lub pieniądze. Takiej osobie wysyłany będzie raport roczny z działalności Fundacji.

Serdecznie zapraszamy do zwiedzenia archiwum Fundacji. Chętnie pokażemy przy tej okazji, jak przechowywać fotografie, postaramy się pomóc w sprawie rodzinnych archiwaliów.

Będzie nam miło, jeśli informację o działalności Fundacji przekażą Państwo innym i zachęcą ich także do współpracy z nami.

Ewa Abgarowicz, prezes
Monika Agopsowicz, przewodnicząca rady

FUNDACJA
KULTURY
I DZIEDZICTWA
ORMIAN POLSKICH

ՀԵՂԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԻ ՄՇԱԿՈՒԹԻ
Լ ԺԱՌԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ՖՈՒՆԴ
FOUNDATION OF CULTURE AND HERITAGE
OF POLISH ARMENIANS
www.heritage.ormianie.pl

www.dziedzictwo.ormianie.pl

Adres korespondencyjny: Ewa Abgarowicz, Ośniki 6A, 05-155 Leoncin, tel. 022 794 80 80, 0-606 784 928
ewa.abgarowicz@ormianie.pl; krystyna.ohanowicz@ormianie.pl; monika.agopsowicz@ormianie.pl